

Г. Г. Стойкова

МОВНЕ БУДІВНИЦТВО У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Стойкова Г. Г. Мовне будівництво у Вінницькій області.

Стаття присвячена історичному досвіду тих народів, яким вдалося поширити вживання своєї мови на весь етнос, подолавши стадію часткового етнічного поширення. Згадано досвід Канади, Бельгії, Фінляндії, Індії, Молдови, Казахстану, Естонії, Латвії, Англії, Польщі, Чехії.

Ключові слова: мовне будівництво, мовні проблеми, соціолінгвістична перспектива, етнічне поширення, історичний досвід, українська мова.

Стойкова Г. Г. Языковое строительство в Винницкой области.

Статья посвящена историческому опыту тех народов, которым удалось расширить использование своего языка на весь этнос, поборов стадию частичного этнического расширения. Описан опыт Канады, Бельгии, Финляндии, Индии, Молдовы, Казахстана, Эстонии, Латвии, Англии, Польши, Чехии.

Ключевые слова: языковое строительство, языковые проблемы, социолингвистическая перспектива, этническое расширение, исторический опыт, украинский язык.

Stojkova G. G. Language building in Vinnitsa region.

The article describes the historical experience of those nations which succeeded to spread the usage of their language throughout the population, having overcome the phase of the partial ethnic dispersion. It mentions the experience of Canada, Belgium, Finland, India, Moldova, Kazakhstan, Estonia, Latvia, England, Poland, and the Czech Republic.

Key words: language development, language problems, social and linguistic prospect, ethnic dispersion, historical experience, the Ukrainian language.

Метою даної статті є з'ясування на прикладі державних виконавчих органів Вінницької області етапів мовного будівництва, що впливають із рішень, розпоряджень та інших документів обласної влади, ступінь їх реалізації, а також як вони відповідають загальній законодавчій базі України.

Вінниччина — це частина Подільського краю, історія якого розпочинається ще з XII століття. У часи монголо-татарської навали вперше з'являється назва Поділля. Після битви на Синіх Водах (1362 р.) Поділля входило до складу великого князівства Литовського як окре-

ма адміністративна одиниця — Подільська земля. Місто Вінниця, розташоване на річці Буг, уперше згадується як Литовська фортеця в 1363 році. На Подільській землі формувались і вели національно-визвольну боротьбу полки під проводом Богдана Хмельницького та Івана Богуна, Данила Нечая і Максима Кривоноса. Вінниччина була ареною гайдамаччини і коліїщини на чолі з Максимом Залізняком та Іваном Гонтою. Після другого поділу Польщі в 1793 році Поділля у складі Правобережної України відходить до Російської імперії. В часи другої хвилі визвольних змагань у Вінниці тричі працював уряд УНР. Вінницьку область було утворено 27 лютого 1932 року у зв'язку з уведенням в Україні обласного територіального поділу. Територія її складає 26,5 тис. кв. км, що становить 4,5 % території держави [5]. Вінницька область має у своєму складі 27 сільських районів і три райони в обласному центрі. Станом на 5 грудня 2001 року населення Вінницької області складало 1 млн 772,4 тис. чол., з них 818,9 тис. — міське, 953,5 тис. — сільське. Економіка Вінницької області має яскраво виражений аграрно-промисловий характер. На Вінниччину припадає 12,7 % обсягу промислово-виробничого потенціалу України, 2 % вартості основних виробничих фондів та 2,6 % випуску промислової продукції. Індустріальний потенціал області представляють підприємства переробної і легкої промисловості. В області розвинуте аграрне виробництво, цукрові заводи, спиртозаводи, дослідницькі станції, науково-дослідний інститут кормів. Створено базу з переробки насіння соняшника, круп'яних культур. З валового виробництва цукру і зерна Вінниччина займає 1 місце в країні і має реальні можливості стати головним постачальником цієї продукції в країні СНД і далекого зарубіжжя. У Вінницькій області партійне будівництво розвивається під впливом загальноукраїнських тенденцій, зберігаючи і певні регіональні особливості. В області зареєстровано загалом 65 осередків політичних партій. Серед найбільш чисельних і структурно розбудованих — обласні осередки таких політичних структур, як Партія регіонів, НДП, АПУ, КПУ та ін. [6]. За даними всеукраїнського перепису від 5 грудня 2001 року, в області проживають представники 92 національностей, серед яких 91,5 % становлять українці, 5,9 % — росіяни, 1,4 % — євреї, 0,4 % — поляки, 0,26 % — білоруси, 0,2 % — молдовани. У регіоні діє 13 обласних і 22 районних, міських та сільських національно-культурних товариства поляків, євреїв, росіян, білорусів, німців та ін., які уможливають задоволення прав представників меншин на вивчення мови, історії, культури

рідного народу [6]. З Вінниччиною пов'язані імена багатьох відомих діячів — російського фельдмаршала О. Суворова, декабриста П. Пестеля, поетів О. Пушкіна, М. Некрасова, Т. Шевченка, Л. Українки, письменників І. Котляревського, М. Коцюбинського, Я. Івашкевича, композиторів П. Чайковського, М. Леонтовича. У садибі Вишня, що у Вінниці, останні 20 років свого життя провів видатний хірург і анатом, громадський діяч і педагог М. Пирогов.

Мовні проблеми, що накопичувалися століттями, досить гостро постали із здобуттям незалежності України. Мовне будівництво у Вінницькій області розпочалося з 1991 року рішенням виконкому обласної ради “Про програму розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року” [7]. З метою забезпечення послідовної реалізації Закону “Про мови в Українській РСР”, створення необхідних умов для всебічного розвитку та функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя та на виконання постанови Ради Міністрів Української РСР від 12.02.1991 року № 41 “Про державну програму розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року” виконком обласної ради прийняв рішення схвалити Програму розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року. Рекомендував районним виконкомам Вінницької, Жмеринської, Могилів-Подільської, Хмельницької міських рад, відділам і управлінням облвиконкому за участю зацікавлених громадських організацій забезпечити прийняття до 1 червня 1991 року відповідних програм або комплексних планів у містах і районах, на підприємствах, в установах і організаціях та встановити контроль за їх виконанням. Також у рішенні було зазначено, щоб Головному планово-економічному, фінансовому управлінням облвиконкому, міськрайвиконкомом при розробці проектів планів економічного й соціального розвитку, обласного і місцевих бюджетів передбачити виділення коштів і матеріальних ресурсів для реалізації вказаної програми. Обласному комітету телебачення і радіомовлення, редакціям обласних та районних газет треба було забезпечити систематичне інформування населення про хід реалізації Закону “Про мови в Українській РСР” і Програми розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року. З метою координації роботи та контролю за виконанням Програми було затверджено обласну комісію. На виконання рішення виконавчого комітету Вінницької обласної ради народних депутатів “Про програму розвитку української мови та інших націо-

нальних мов в області на період до 2000 року” у грудні 1992 року Представником Президента України Вінницької обласної державної адміністрації було підписано розпорядження “Про хід виконання рішення облвиконкому від 27.03.91 № 84 “Про програму розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року” [11], де було зазначено, що в області була проведена певна робота. Районними державними адміністраціями і міськвиконкомами розроблені відповідні програми, установами та організаціями — комплексні плани, встановлено контроль за їх реалізацією. Оновлено склад обласної комісії з контролю за виконанням Програми розвитку української мови та інших національних мов в області до 2000 року, створено інститут громадських спостерігачів. У розпорядженні було вказано, що органами та установами освіти приведено навчально-виховні заклади у відповідність з національним складом і потребами населення області. Порівняно з минулим роком зменшилась кількість шкіл з російською мовою навчання з 17 до 4, у 41 школі навчання ведеться двома мовами. Розширено мережу шкіл та класів з поглибленим вивченням української мови. При обласному інституті підвищення кваліфікації педагогічних працівників розпочав роботу спеціальний факультет вивчення української мови для вчителів російськомовних закладів, що переходять на викладання українською мовою. Вживаються заходи щодо поступового переходу на викладання державною мовою у професійно-технічних училищах області. У 1992 році заняття ведуться українською мовою в трьох училищах, частково — у десяти. Дитячі дошкільні заклади переводяться на українську мову навчання і виховання. Майже у повному обсязі Закон “Про мови в Українській РСР” впроваджено в педагогічному і сільськогосподарському інститутах, розпочато перехід на державну мову викладання у медичному, політехнічному і торгово-економічному. В роботу закладів культури широко впроваджуються народні звичаї, обряди, свята. Професійні та самодіяльні колективи значно розширили свій концертний репертуар за рахунок творів українських композиторів, творчо використовують багатства національного фольклору. На обласному радіо запроваджено спеціальну рубрику “Криниці духовного життя”, в якій звучать розповіді про фольклорні ансамблі, свята рідної мови у школах, дитячих садках, знайомство з творчістю українських поетів, письменників, композиторів країни та області. Обласна та районні друкарні в основному перейшли на друкування українською мовою текстів офіційних оголошень, повідомлень, плакатів, афіш, реклами тощо. Проте ряд

статей Закону та вимог Програми виконуються не повністю. Не переведено на українську мову діловодство у ряді підприємств та організацій. Так, нотаріальні контори, відділення зв'язку, транспортні служби, довідкові бюро продовжують давати оголошення, пояснення, видавати документи російською мовою. Частина бланкової продукції замовляється теж російською мовою. Не завершено роботу щодо виготовлення написів назв населених пунктів, вулиць, автобусних зупинок, торговельних об'єктів українською мовою. Маркування товарів, етикетки на них, інструкції щодо користування товарами, які виробляються в області, продовжують друкуватись російською мовою. Не створені необхідні умови для поступового переходу на навчання українською мовою у навчальних закладах культури та мистецтва. З метою дальшого забезпечення виконання Закону "Про мови в Українській РСР" і Програми розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року в розпорядженні було поставлено завдання райдержадміністраціям, виконкомам Вінницької, Жмеринської, Могилів — Подільської, Хмельницької міських рад, обласним відділам і управлінням, об'єднанням, підприємствам, установам, організаціям з конкретними термінами. До лютого 1993 року проаналізувати організаційну і практичну роботу щодо реалізації положень Закону "Про мови в Українській РСР" та розробити конкретні плани дій з виконання кожного пункту Програми, управління преси облдержадміністрації домагатися дотримання вимог Закону при створенні нових газет та інших періодичних видань, виготовленні замовлень на друковану продукцію, обласному телерадіомовному об'єднанню до кінця 1993 року спільно з управлінням культури облдержадміністрації створити радіо і фонотеки записів самодіяльних і професійних художніх колективів Вінниччини, що мають у своїх репертуарах українські народні та сучасні пісні. Рекомендував редакціям газет, які видаються в області, активніше пропагувати надбання української мови і культури, систематично висвітлювати хід виконання положень Закону "Про мови в Українській РСР", вимог Програми розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2003 року № 1546 "Про затвердження Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004—2010 роки" II сесією четвертого скликання обласної ради в березні 2004 року затверджено обласну Програму розвитку і функціонування української мови на 2004—2010 роки [8]. З метою піднесення престижу української мови, утверджен-

ня та зміцнення її державності виконавчим комітетом Вінницької міської ради було прийнято рішення "Про заходи щодо виконання у м. Вінниця обласної Програми розвитку і функціонування української мови на 2004—2010 роки" [9]. Пізніше рішенням міської ради була затверджена Програма розвитку освіти міста Вінниці на 2002—2012 роки [10]. У листах заступника голови Вінницької обласної ради [1], заступника голови Вінницької обласної державної адміністрації [2], керуючого справами виконавчого комітету Вінницької міської ради [3, 4] до Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України переконливо зазначалося, що в установах, закладах області та м. Вінниця, а також у навчальному процесі офіційно використовується державна мова. З метою створення сприятливих умов для видання та популяризації української книги обласним бюджетом на 2006 рік було затверджено кошти на фінансову підтримку розвитку книговидання у розмірі 567,0 тис. грн. Керівники області інформують, що робиться багато для впровадження державної мовної політики в області, але, аналізуючи конкретні документи місцевих органів влади та результати їх виконання, можна зробити висновок, що у Вінницькій області мовне будівництво не розгорталось, не впроваджувалася державна мовна політика, яка була дуже слабкою. Щодо впровадження актів центральних органів влади керівництво області та міста намагалося щось робити, але ці намагання були мізерними.

За своїми основними природно-історичними, соціально-економічними та політико-культурними показниками Вінницька область посідає достойні позиції в державі. Вона перебуває в першій п'ятірці областей за виробництвом валової продукції сільського господарства, за територією область займає 11 місце в державі, за кількістю населення — 10-те місце. В області вирішуються складні проблеми соціально-економічної трансформації, пріоритетними серед яких є реальне підвищення доходів громадян, досягнення ритмічної виплати заробітної плати, погашення заборгованості по зарплаті у виробничій сфері, забезпечення зайнятості працездатних осіб, розвиток приватної ініціативи, формування ефективної системи соціального захисту населення. Виконання цих завдань уможливить формування потужного потенціалу для досягнення цілей стратегічного характеру. Хочеться, щоб і з мовного будівництва у Вінницькій області справи теж стали кращими.

ДІАЛЕКТНИЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРИЗВИСКЬ У СОЦІОГРУПІ “ШКОЛЯР”

1. Лист заступника голови Вінницької обласної ради до Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України від 14.03.2007 року № 207–10–232.

2. Лист заступника голови Вінницької обласної державної адміністрації до Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України від 13.03.2007 року № 01–1-27–1363.

3. Лист керуючого справами виконавчого комітету Вінницької міської ради до Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України від 30.03.2007 року № 04–3-14–1958.

4. Лист керуючого справами виконавчого комітету Вінницької міської ради до Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України від 15.05.2007 року № 04–3-5–3186.

5. Регіональна виконавча влада України: історія і сучасність / Н. Р. Нижник, В. П. Новик, С. А. Романюк та ін. — К. : Секретаріат Кабінету Міністрів України, 2007. — 409 с.

6. Регіональний портрет України / за заг. редакцією Ю. Тимошенко. — К. : УНЦПД, 2003. — 336 с.

7. Рішення виконавчого комітету Вінницької обласної ради народних депутатів від 27.03.1991 року № 84 “Про програму розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року” ; [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vinrada.gov.ua/>

8. Рішення Вінницької обласної ради від 19.03.2004 року № 514 “Про програму розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки” ; [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vinrada.gov.ua/>

9. Рішення Вінницької міської ради від 03.06.2004 року № 1095 “Про заходи щодо виконання у м. Вінниці обласної Програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки” ; [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vinrada.gov.ua/>

10. Рішення Вінницької міської ради від 27.12.2002 року № 187 “Про затвердження Програми розвитку освіти міста Вінниці на 2003–2012 роки” ; [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vinrada.gov.ua/>

11. Розпорядження Представника Президента України Вінницької обласної державної адміністрації від 13.12.1992 року № 91 “Про хід виконання рішення облвиконкому від 27.03.91 № 84 “Про програму розвитку української мови та інших національних мов в області на період до 2000 року” ; [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vin.gov.ua>

Чучвара А. Діалектний вплив на формування прізвиськ у соціогрупі “школяр”.

В статті розкрито роль діалектів у формуванні неофіційного іменника сучасного школяра. Матеріал для дослідження зібрано шляхом письмового опитування учнів загальноосвітніх навчальних закладів Львівської області. Проаналізовано анкети респондентів, які навчаються в сільських, міських та містечкових школах регіону. Розглянуто діалектні особливості засвідчених антропонімів.

Ключові слова: індивідуальне прізвисько, відапелятивне неофіційне ім'я, діалект, говір, соціогрупа “школяр”.

Чучвара А. Диалектное влияние на формирование кличек в социогруппе “школьник”.

Раскрыто роль диалектов в формировании прозвищ современного школьника. Материал для исследования собран путем письменного опроса учеников общеобразовательных учебных заведений Львовской области. Проанализировано анкеты респондентов, обучающихся в деревенских, городских школах, а также в школах поселков региона. Рассмотрено диалектные особенности собранных антропонимов.

Ключевые слова: индивидуальное прозвище, отапеллятивное неофициальное имя, диалект, говор, социальная группа “школьник”.

Chuchvara A. Dialect influence on nicknames' forming in “schoolchild” social group.

The role of dialects in the formation of modern pupils' nicknames was revealed. The material for investigation was obtained by means of written interviewing of the secondary schools' pupils in Lviv region. The questionnaires of respondents who study in schools of villages, cities and small towns of the region were analyzed. Dialectal peculiarities of obtained anthroponyms were considered.

Key words: individual nickname, informal name derived from appellative, dialect, social group “schoolchildren”.

У сучасному мовознавстві вже існує думка про те, що прізвиська входять у систему усного побутового, просторічного, говіркового та жаргонного мовлення, слугують за джерело вивчення специфіки місцевої говірки. У селах і містечках мовлення частини населення (осо-